

#heltsjukt

En undersökning om studenthälsans syn på sjukförsäkringssystemet för studenter.

1. Inledning

Sveriges förenade studentkårer, SFS, har under lång tid arbetat för att de stora bristerna i sjukförsäkringssystemet för studenter ska lösas. SFS har bland annat påpekat det orimliga i att studenter inte kan vara sjukskrivna på deltid, att studenter i vissa fall är helt oförsäkrade vid sjukdom och att ingen har formellt ansvar för studenters rehabilitering tillbaka till studier.

I februari 2014 genomförde SFS en enkätundersökning bland landets studenthälsomottagningar. Syftet var att ta reda på hur de som har erfarenhet av att möta studenter som drabbas av sjukdom uppfattar att systemet fungerar.

Resultaten av undersökningen visar att sjukförsäkringssystemets utformning får allvarliga konsekvenser för individ och samhälle. Systemets utformning leder till onödiga sjukskrivningar, en längre väg tillbaka till studier och i vissa fall till och med studieavhopp.

Undersökningen visar bland annat att:

- 95 procent av studenthälsorna upplever att det är ett problem att studenter inte kan vara deltidssjukskrivna.
- 57 procent av studenthälsorna har erfarenhet av att studenter som inte kan vara sjukskrivna på deltid väljer att hoppa av studierna.
- 90 procent av studenthälsorna möter studenter som är helt oförsäkrade.
- 76 procent av studenthälsorna uppger att rutinerna för att hjälpa studenter tillbaka till studier efter sjukdom endast fungerar på vissa delar av lärosätet, eller inte alls.
- 67 procent av studenthälsorna upplever att studenterna sällan vet hur de ska agera för att få ersättning vid sjukdom.

Svaren från studenthälsorna visar att sjukförsäkringssystemet för studenter fungerar dåligt och förvärrar situationen för studenter i en redan utsatt situation. Varje individ som hoppar av utbildningen eller drabbas av onödiga sjukskrivningar och förlängd studietid är en förlust för samhället och innebär en personlig tragedi för den enskilde.

95 procent av studenthälsorna upplever att det är ett problem att studenter inte kan vara deltidssjukskrivna.

57 procent av studenthälsorna har erfarenhet av att studenter som inte kan vara sjukskrivna på deltid väljer att hoppa av studierna.

90 procent av studenthälsorna möter studenter som är helt oförsäkrade.

76 procent av studenthälsorna uppger att rutinerna för att hjälpa studenter tillbaka till studier efter sjukdom endast fungerar på vissa delar av lärosätet, eller inte alls.

67 procent av studenthälsorna upplever att studenterna sällan vet hur de ska agera för att få ersättning vid sjukdom.

Metod

Rapporten är baserad på en enkätundersökning som skickades till samtliga 23 studenthälsomottagningar under februari 2014. Enkäten skickades till mottagningarnas verksamhetschefer och besvarades av 21 av 23 mottagningar. Som förarbete till enkäten genomfördes en längre intervju med två representanter från studenthälsan i Stockholm. Intervjun fungerade som bakgrundsmaterial och finns inte med i rapporten.

Tidigare undersökningar

SFS gjorde en undersökning 2009 om studenters sociala villkor tillsammans med fackförbunden Tria och TCO. Undersökningen visade bland annat att få studenter hade fått ekonomisk ersättning vid sjukdom och att kunskapen om hur systemet fungerar var låg. ¹

2011 skrev SFS en underlagsrapport till den parlamentariska socialförsäkringsutredningen om studerande² och socialförsäkringen. Underlagsrapporten visar på flera brister i dagens socialförsäkringssystem för studerande. I rapporten presenteras också förslag till lösningar på problemen. ³

En socionomstudent vid Göteborgs universitet gjorde 2011 en kvalitativ intervjustudie med en mindre grupp studenter med erfarenhet av sjukskrivning under studietiden. I samtalen framkom bland annat att studenterna tyckte reglerna kring sjukskrivning var oklara, att fler av dem hade behov av att vara deltidssjukskrivna och att de tyckte den 30 dagar långa karenstiden var orättvist lång. De saknade också hjälp i form av rehabilitering. ⁴

¹ SFS, TCO och Tria (2009)

² Rapporten utgår från situationen för studerande på flera typer av eftergymnasial utbildning, inte bara högskolestudenter.

³ S 2010:04 Studerande och socialförsäkringen.

⁴ Brattin (2011)

2. Studenter kan inte vara sjukskrivna på deltid

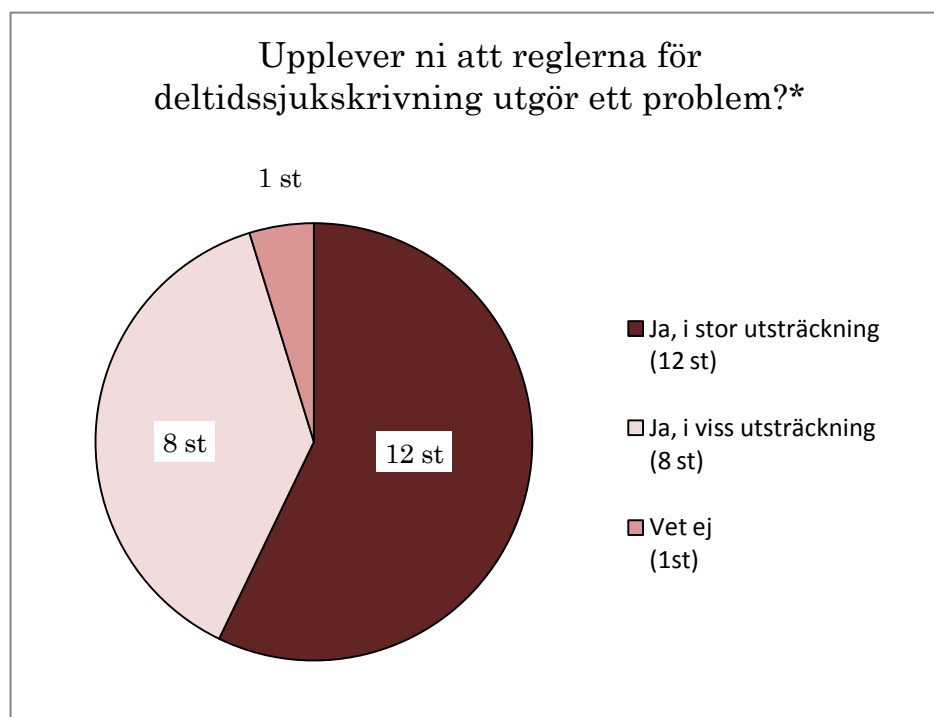
Studenter kan idag inte vara sjukskrivna på deltid. Studenter som drabbas av sjukdom måste därför välja att studera på heltid trots sjukdom eller att sjukriva sig på heltid fast det egentligen inte behövs.

Vår undersökning visar att många studenter skulle behöva vara sjukskrivna på deltid. Studenthälsornas svar visar också att dagens regelverk försvårar vägen tillbaka till studier efter sjukdom. En majoritet av mottagningarna uppger dessutom att de träffar studenter som skulle behöva vara sjukskrivna på deltid men istället väljer att hoppa av studierna. Svårigheterna att vara sjukskriven på deltid leder till stora kostnader för samhället och onödigt lidande för individen.

Dagens regler innebär problem för studenterna

Alla studenthälsor i vår rapport har mött studenter som är i behov av att vara sjukskrivna på deltid. Den stora majoriteten (15 av 20) uppger att de gör det med jämna mellanrum och i stort sett alla (20 av 21) studenthälsor uppfattar dessutom att dagens regelverk utgör ett problem för de studenter de möter. En svarande skriver:

”Dessa studenter far inte sällan illa då de redan mår dåligt och inte orkar kämpa mot systemet.”

*fråga i enkät: Enligt dagens regelverk kan studenter inte få ekonomisk ersättning för sjukskrivning på deltid. Upplever ni att det utgör ett problem för de studenter som ni möter?

”Dessa studenter far inte sällan illa då de redan mår dåligt och inte orkar kämpa mot systemet.”

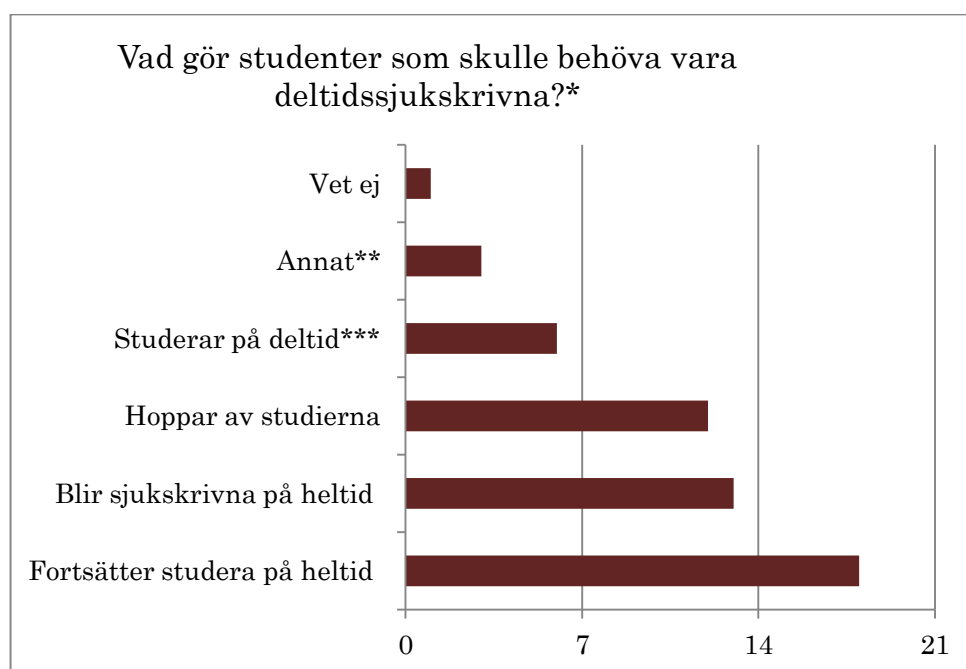
Avbrutna studier och onödiga sjukskrivningar

Att inte kunna vara sjukriven på deltid kan få allvarliga konsekvenser för den drabbade studenten. Hälften av studenthälsorna har mött studenter som skulle behöva vara sjukskrivna på deltid men som väljer att hoppa av sina studier istället.

En stor majoritet av studenthälsorna uppger att de träffat studenter som fortsätter studera på heltid fast de skulle behöva vara sjukskrivna på deltid. Enligt flera av de svarande kan det få allvarliga följder. Risken är stor att sjukdomssymtomen ökar och att hälsan försämras så mycket att studenten till slut tvingas vara sjukskriven på heltid.

Problemet är inte bara att reglerna hindrar studenter från att klara studierna, reglerna gör också att vägen tillbaka till studier blir längre. Många studenthälsor uppger att de möter studenter som blir sjukskrivna på heltid fast de har en viss kapacitet att studera. Flera av de svarande uppger att det är olyckligt att studenter blir helt sjukrivena när de inte måste. Det gäller särskilt för studenter med psykisk ohälsa. En svarande skriver till exempel att:

"Det blir svåra etiska problem för sjukskrivande läkare som vet att studenten egentligen mår bäst av att befinna sig i sitt sociala sammanhang på kurser/program, speciellt vid depression".

* Fråga i enkät: Vad gör studenter som behöver vara sjukskrivna på deltid enligt er erfarenhet? (Flervalsfråga.) **Annat: tar studieuppehåll och/eller kombinerar arbete med sjukskrivning, läser ikapp parallellt med arbete så småningom (3) *** Studerar på deltid och får enbart studiemedel för deltidsstudier

”Det blir svåra etiska problem för sjukskrivande läkare som vet att studenten egentligen mår bäst av att befinna sig i sitt sociala sammanhang på kurser/program, speciellt vid depression.”

På frågan om studenthälsorna tyckte att det var något som borde förändras med dagens sjukförsäkringssystem tog en majoritet (15 av 21) av mottagningarna på eget initiativ upp frågan om deltidssjukskrivning. En studenthälsa skriver:

"Möjligheten till deltidssjukskrivning med delad finansiering skulle förenkla både bibehållandet av studierutiner och rehabilitering utan ekonomisk stress".

Studenthälsornas samlade svar ger en tydlig bild av att det skulle underlätta för många studenter att komma tillbaka efter en sjukskrivning om det var möjligt att vara sjukskriven på deltid. Problemen blir värre och sjukperioden längre när reglerna är så oflexibla som de är idag. Om det vore möjligt att vara deltidssjukskriven som student skulle de drabbade studenterna bli friskare och genomföra sina studier snabbare. Det skulle vara en vinst både för den enskilda studenten och för samhället.

Problemet går att lösa

Frågan om studenters möjligheter att vara sjukskrivna på deltid har diskuterats under lång tid och tagits upp i flera utredningar. Senast 2011 fick Centrala studiestödsnämnden, CSN, i uppdrag av regeringen att utreda frågan. CSN lämnade ett förslag till regeringen i april 2012 som bland annat innebar att studenter skulle kunna vara sjukskrivna på deltid. Regeringen lämnade förslaget till den parlamentariska socialförsäkringsutredningen som ännu inte återkommit med något besked i frågan. Det är hög tid att problemet får en lösning.

”Möjligheten till deltidssjukskrivning med delad finansiering skulle förenkla både bibehållandet av studierutiner och rehabilitering utan ekonomisk stress.”

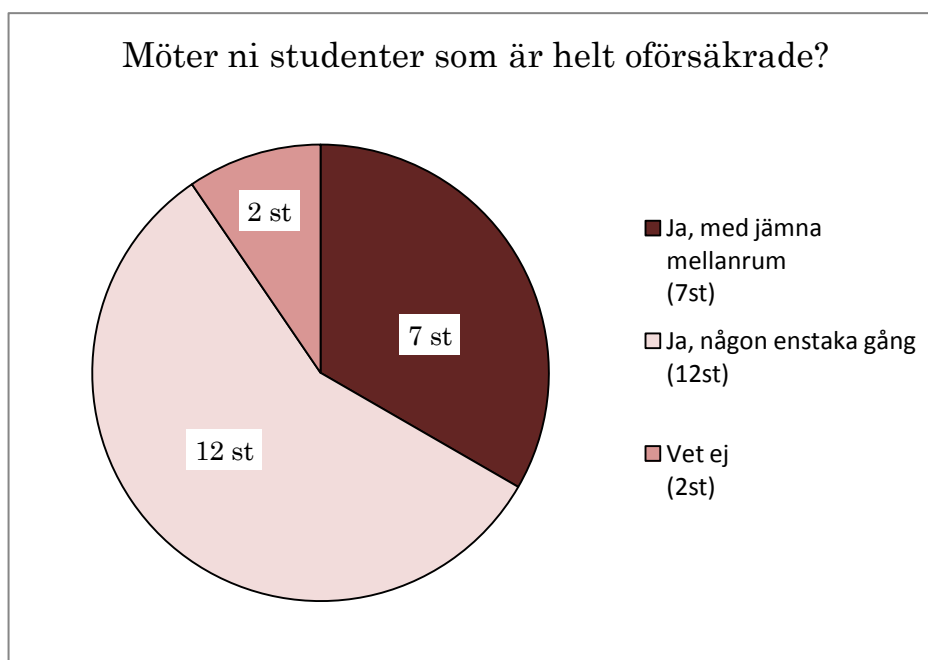

3. Vissa studenter är helt oförsäkrade

Studenter som finansierar sina studier på annat sätt än genom studiemedel och arbete är idag helt oförsäkrade vid sjukdom. Det innebär att de inte får någon ekonomisk ersättning alls om de blir sjuka. Många studenter växlar mellan att studera med studiemedel och att leva på sparade pengar. Ytterligare några finansierar studierna med hjälp av till exempel stipendier eller en partners inkomst.

Det är orimligt att straffa studenter för att de vill undvika belåning, inte har tillräckligt antal studiemedelsterminer kvar eller för att deras studieprestationer belönats med stipendium. Systemets utformning gör att det i mångt och mycket är slumpen som avgör studenters försäkringsskydd istället för transparenta och förutsägbara regler.

Vår undersökning visar att nästan alla studenthälsor har erfarenhet av att möta studenter som inte omfattas av någon sjukförsäkring även om de flesta uppger att det bara sker ”någon enstaka gång”.

Det är rimligt att anta att gruppen som är helt oförsäkrad är relativt liten eftersom majoriteten av alla studenter är försäkrade genom studiemedel eller genom arbete vid sidan av studierna. Men de individer som blir sjuka och saknar försäkring drabbas hårt. Kopplingen mellan sjukförsäkring och studiemedel gör dessutom att systemet blir oförutsägbart eftersom den stora majoriteten studenter sannolikt inte är medvetna om att de måste ta studiemedel för att vara försäkrade. Slutligen är det knappast önskvärt att studenter som egentligen inte behöver det ska välja att ta studiemedel enbart för försäkringens skull. Både samhället eller individen förlorar på en ökad skuldsättning bland studenter.

Sjukförsäkringen borde vara kopplad till studier

Alla studenter ska vara försäkrade. Sjukförsäkringen ska vara kopplad till studier och inte som idag till studiemedlet. Försäkringsreglerna ska inte straffa studenter som vill undvika studielån, som inte har studieveckor kvar eller som finansierar sina studier med stipendier. Studier borde likställas med arbete och alla studenter borde ha ett ekonomiskt skydd vid sjukdom.

Enligt CSN nyttjade enbart 2000 personer sjukförsäkringen 2011/2012. Majoriteten av alla som studerar tar studiemedel och en stor andel av de som inte tar studiemedel arbetar så pass mycket att de är försäkrade den vägen. Med tanke på hur få studenter som sjukskrivs varje år och det faktum att de flesta studenter redan omfattas av försäkringen borde reformen inte bli kostsam. De studenter som vill undvika studielån och finansierar sina studier på annat sätt ska inte straffas.

4. Otydligt stöd för återgång till studier

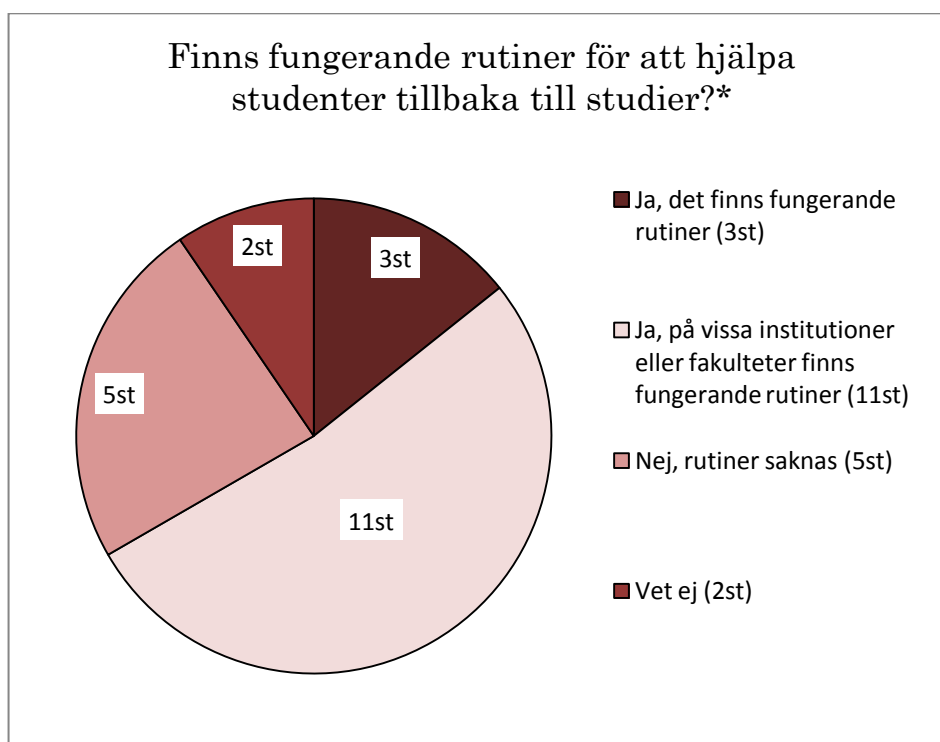
Reglerna kring rehabilitering för studenter är otydliga.

Försäkringskassan och CSN har ett visst ansvar men ingen av dessa myndigheter vidtar några direkta åtgärder för att stödja sjukskrivna studenter som vill komma tillbaka till studier⁵. De otydliga reglerna gör att stödet till studenter som drabbas av sjukdom ser olika ut inom och mellan olika lärosäten.

Vår undersökning visar att det finns fungerande rutiner för rehabilitering på vissa lärosäten samt på vissa institutioner och fakulteter. Men det är samtidigt uppenbart att det är godtyckligt om studenter får rätt stöd eller inte.

Stödet ser olika ut

Enligt studenthälsorna ser stödet som studenterna får för att återgå till studier olika ut mellan olika lärosäten men också inom ett och samma lärosäte. Drygt hälften av studenthälsorna uppger att det finns fungerande rutiner för rehabilitering på vissa institutioner eller fakulteter. Fem av studenthälsorna uppger att lärosätet helt saknar rutiner.

*Fråga i enkät: Upplever ni att det finns fungerande rutiner för att hjälpa studenter vid ert lärosäte tillbaka till studier efter sjukdom?

⁵ Se till exempel SOU 2009:28 s.439

Om och i vilken grad som studenthälsorna är involverad i rehabiliteringen varierar också. Tre mottagningar uppger att de ofta är involverade. Två mottagningar uppger att de aldrig är involverade. Det stora flertalet svarar att de är involverade någon enstaka gång (13 av 21). Den stora variationen mellan mottagningarnas inblandning i rehabiliteringen talar också för att stödet till studenter ser mycket olika ut beroende på valet av utbildning och studieort.

Studenthälsorna efterfrågar åtgärder för bättre rehabilitering

Vi frågade studenthälsorna vad de anser behöver förändras med dagens system för att studenter som drabbas av sjukdom ska få de bästa förutsättningarna för att komma tillbaka till studier. Förutom att ett stort antal svarande betonar möjligheten till deltidssjukskrivning tar flera också upp frågan om regler och ansvar kring rehabiliteringen. Bland studenthälsornas svar finns bland annat följande förslag:

- Förtydligat ansvar för högskolorna när det gäller rehabiliteringen
- Bättre samverkan mellan vårdgivare (den läkare som sjukskriver), studenten, studenthälsan och högskolan (institutionen eller fakulteten)
- Upprättande av rehabiliteringsplaner och individuella studieplaner.

Flera svarande tar upp individuella studieplaner som en viktig åtgärd för rehabiliteringen. Individuella studieplaner är ett sätt att anpassa studierna efter studentens förutsättningar och ökar därmed deras möjligheter att klara sina studier efter eller under sjukdom. Möjligheten att få en individuell studieplan bör vara en självklar rättighet vid sjukskrivning - inte något som institutionen kan välja om de vill erbjuda.

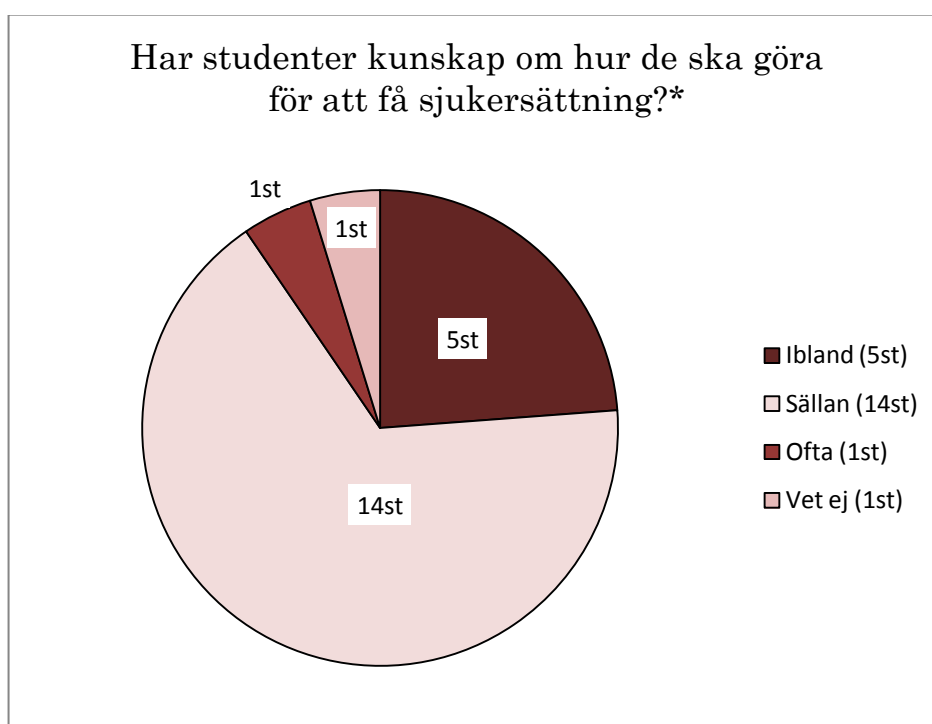
Ansvar måste förtydligas

Ansvar för rehabiliteringen måste bli tydligare. Det är orimligt att ansvaret ska ligga på den enskilda sjuka studenten, speciellt då denne ofta redan är i en svår livssituation. Undersökningen bland studenthälsorna visar att det ser väldigt olika ut på landets lärosäten. Olikheten innebär en rättsosäker situation för studenten som måste förlita sig på den goda viljan hos institutionen eller fakulteten. SFS föreslår att införa en rehabiliteringskedja för studerande med ett större ansvar för lärosätena. Ett större ansvar för lärosätena kräver dock ökade resurser. Risken är annars att lärosätena inte kan leva upp till kraven i praktiken.

5. Studenter vet sällan vilka regler som gäller

En student som blir sjuk ska anmäla det till försäkringskassan under den första sjukdagen. Karenstiden för att få behålla studiemedlet vid sjukdom är 30 dagar och tiden börjar inte räknas förrän sjukanmälan till Försäkringskassan är gjord. Det blir därför viktigt att veta vilka regler som gäller och hur en sjukanmälan går till för att inte drabbas av en ännu längre karenstid.

Undersökningen visar att de flesta studenthälsor (14 av 21) uppfattar att studenter sällan vet hur de ska agera för att få ersättning och att de inte heller känner till vilken ersättning de kan få. Det betyder att okunskapen om sjukförsäkringen är stor och att många förmodligen förlorar ersättning de har rätt till för att de saknar kunskap.

*Upplever ni att de studenter ni möter har kunskap om vilken ersättning de kan få om de blir sjuka och hur de ska agera för att få ersättning?

Bättre information och kortare karenstid

SFS, TRIA och TCO gjorde en undersökning 2009 som visade att 9 av 10 tillfrågade studenter som varit sjuka inte hade anmält sig till försäkringskassan eller sökt sjukpenning vid sjukdom.⁶ Den samlade bilden av studenthälsornas erfarenhet och resultatet från SFS tidigare undersökning är att studenter har liten kunskap om sjukförsäkringen.

⁶ TCO, Tria, SFS (2009)

SFS tror att det krävs en mer medveten information till studenter om hur reglerna för sjukförsäkringen fungerar. Alla studenter bör känna till att de måste sjukanmäla sig till försäkringskassan direkt när de blir sjuka. Karenstiden bör också förkortas från trettio dagar till sju dagar.

6. SFS kräver en förändring

SFS undersökning bland landets studenthälsomottagningar visar att det finns ett stort behov av tydligare och bättre villkor för studenter som blir sjuka. Rapporten ger en bild av hur bristerna i sjukförsäkringssystemet för studenter får allvarliga konsekvenser för både individer och samhälle. Dagens regler leder till onödiga sjukskrivningar, en längre väg tillbaka till studierna och i vissa fall att studenter avbryter eller hoppar av sina studier helt.

SFS har under många år arbetat hårt för att sjukförsäkringssystemet för studenter ska förändras. 2011 skrev SFS en underlagsrapport inom ramen för den parlamentariska socialförsäkringsutredningen. Trots att utredningen haft frågorna på sitt bord i flera år så har inga lösningar presenterats. Varje dag som går får det allvarliga konsekvenser för studenter som inte kan vara sjukskrivna på deltid, som är oförsäkrade eller som inte får rätt stöd i rehabiliteringen tillbaka till studier. Studenterna kan inte vänta längre på åtgärder som borde vara gjorda för länge sedan.

SFS kräver därför att följande görs snarast:

- Ändra reglerna så att studenter kan vara sjukskrivna på deltid.
- Koppla sjukförsäkringen till studier istället för studiemedel.
- Förtydliga ansvaret för studenters rehabilitering.
- Förkorta karenstiden från trettio dagar till sju dagar.

Referenser

Brattin Dagny (2011), Inte utan min hälsa – stress, kris och vägen tillbaka till återhämtning under studietiden. C-uppsats, Göteborgs universitet.

S 2010:04, Studerande och socialförsäkringen, underlagsrapport till den parlamentariska socialförsäkringsutredningen.

SFS, TCO, Tria (2009) Studenter om den studiesociala utredningen.

SOU 2009:28, Stärkt stöd för studier – tryggt, enkelt och flexibelt.

SFS *#heltsjukt*

Utgiven av Sveriges förenade studentkårer 2014

Utredare: Jenny Andersson & Åsa Gustafsson